Ecolebooks.com

JINA ____NAMBARI _______________

DARASA __________________ TAREHE ___________________________

102/2

KISWAHILI

Karatasi ya 2

KIDATO CHA TATU

MUDA: SAA 2 ½

MUHULA WA PILI, MWAKA 2021

KIDATO CHA TATU

MAAGIZO

1. Andika **jina lako** na **namba yako** katika nafasi ulioachiwa hapo juu.
2. Weka **Darasa lako** na **tarehe** ya mtihani katika nafasi ulizoachiwa.
3. Jibu maswali yote.
4. Majibu yaandikwe katika nafasi zilizoachwa wazi katika kijitabu hiki cha maswali.

Kwa matumizi ya Mtahini pekee.

SWALI		UPEO	ALAMA
1	UFAHAMU	15	
2	UFUPISHO	15	
3	SARUFI	40	
4	ISIMUJAMII	10	
JUMLA		80	

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

Karatasi hii ina kurasa 09 zilizopigwa chapa. Watahiniwa ni lazima waangalie kama kurasa zote za karatasi hii zimepigwa chapa sawasawa na kuwa maswali yote yamo.

1. **UFAHAMU: (Alama 15)**

Soma kifungu kifuatacho kisha ujibu maswali yanayofuatia

Mateso ya wanawakiwa ni suala la kijamii linalofaa kutazamwa kwa darubini kali. Hata hivyo wanaoathirika zaidi ni watoto ambao bado wako katika umri unaohitaji kulelewa na kupewa mahitaji ya msingi kama mavazi, malazi, elimu na mengine anuwai. Hali ya kuachwa na wazazi imekuwa ikizikumba jamii tangu enzi za mababu na kila itokeapo, wanajamii huipokea kwa mitazamo tofautitofauti, hivyo kuwafanya wanawakiwa kuathirika sana.

Baadhi ya jamii zina imani za kijadi pamwe na mila zilizochakaa zinazozifanya kuamini kuwa baadhi ya vifo hutokana na laana. Wengine huchukulia kuwa mwendazake ameondolewa na ulozi. Imani kama hizi huifanya jamii kuwatia watoto walioachwa katika mkumbo ule ule, hivyo kuwaangalia kwa macho yasiyo ya kawaida. Hili husababisha dhana gande. Hali hii husababisha kuwachukulia watoto kama wanaotoka katika kizazi kilicholaaniwa. Jamii basi hukosa kuwapa watoto hawa stahiki yao. Hata wanapojitahidi kuiwania nafasi yao, waliowazunguka huwavunja mioyo. Jitihada zao huishia kuwa si chochote kwa kuwa jamii inawatazama kama waliolaaniwa.

Punde baada ya mzazi mmoja au wote wawili waendapo wasikorudi, inatarajiwa kwamba aliyeachiwa mtoto, awe mzazi wake, mwanafamilia au jirani awajibike na kumtunza mwanamkiwa. Kunao kadha wa kadha wanaowajibika – ninawavulia kofia. Hata hivyo wengi hutelekeza jukumu hili walilopewa na Muumba. Si ajabu basi kuona kuwa idadi ya watoto wanaozurura mitaani inazidi kuongezeka kila uchao. Ukichunguza utakuta kuwa wengi wa watoto hawa ni waliopotelewa na wazazi wao. Inakera zaidi kugundua kuwa baadhi ya watoto hawa wana mzazi mmoja. Kwamba mke au mume wa mtu ameaga, au iwe kwamba mzazi mmoja alimzaa mtoto na kumwachia mwenzake mzigo wa ulezi, aliyeachiwa ana jukumu la kumpa mwanawe mahitaji ya msingi. Machoni pa Jalali, kila anayeupuuza wajibu huu ana hukumu yake siku ya kiama!

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON **ECOLEBOOKS.COM**

Ecolebooks.com

Ni haki ya kila mtoto kupata elimu. Katika katiba ya Kenya mathalan, elimu ya msingi, yaani kuanzia shule ya chekechea had kidato cha nne ni ya lazima. Tangu hapo hata hivyo, jamii zimekuwa zikiwanyima wanawakiwa wengi elimu. Kwamba kunao wachache wanaowaelimisha baadhi ya wanawakiwa, ni kweli. Hata hivyo, wengi hukosa hata wa kuwapeleka katika shule ya chekechea, hivyo kuishia kutojua hata kuandika majina yao. Mfikirie mtu katika karne ya 21, asiyejua kusoma wala kuandika! Nani ajuaye, huenda huyo mwanamkiwa asiyepelekwa shuleni ndiye angalikuwa profesa, daktari, mwalimu, rubani au msomi mtajika na mtaalamu wa uwanja muhimu katika jamii!

Kila mtoto ana haki ya kulelewa hadi kufikia utu uzima kabla ya kupewa majukumu mazito. Katika katiba ya Kenya, utu uzima, ulio umri wa kuanza kufanya kazi huanzia miaka 18. Wanaohakikisha watoto hawa wametimiza utu uzima kabla ya kufanyishwa gange ngumu wanafaa pongezi. Hata hivyo wanawakiwa wamekuwa wakitumiwa na wengi kama punda wa huduma. Wanaaila wengine huwachukua wanawakiwa kwa machozi mengi wazazi wao waagapo nakuapa kuwahifadhi na kuwatunza wana wale wa ndugu zao, kumbe ni machozi ya simba kumlilia swara! Hata kabla ya mwili wa mzazi mhusika kuliwa na viwavi, mateso kwa mtoto yule huanza, akawa ndiye afanyaye kazi zote ngumu. Utakuta watoto wao wamekaa kama sultan bin jerehe huku mwanamkiwa yule akiwapikia, kuwafulia nguo, kudeki, karibu hata awaoshe miili! Kazi kama zile za shokoa huwa za sulubu na aghalabu husindikizwa kwa matusi yasiyoandikika.

Baadhi ya waja walionyimwa huruma huwahadaa wanawakiwa na kuwapeleka ng'ambo wakitumia vyambo, kuwa wakifika kule watapata kazi za kifahari. Maskini wale hushia kushikwa shokoa, wakawa watumwa katika nyumba za waajiri wao, bila namna ya kujinasua. Wengine hushia kutumiwa kama watumwa wa 'kimapenzi' katika madanguro, miili yao ikawa ya kuuziwa makahaba waroho wasiojali utu. Kujinasua kule huwa sawa na kujitahidi kuokoa ukuni uliokwishageuka jivu, maadamu wanawakiwa aghalabu hukosa watu wenye mioyo ya huruma ya kuwashughulikia. Wengi huitumia methali 'mwana wa ndugu kirugu mjukuu mwanangwa' kuwapuuzilia mbali wanawakiwa ambao hukimbiliwa tu wabinafsi hawa wanapofaidika wenyewe.

Maswali

a) Ipe taarifa hii anwani mwafaka. **(alama 1)**

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

b) Eleza dhana ya mwanamkiwa kwa mujibu wa kifungu. **(alama 2)**

c) Eleza imani za kijadi kuhusiana na wanawakiwa. **(alama 2)**

d) Jadili masaibu yanayowakumba wanawakiwa. **(alama 4)**

e) Eleza haki mbili za kikatiba zilizokiukwa kuhusiana na wanawakiwa. **(alama 4)**

f) Eleza maana ya msamiati ufuatao kulingana na kifungu. **(alama 2)**

i) Inakera

ii) Majukumu

2. UFUPISHO **(Alama 15)**

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON **ECOLEBOOKS.COM**

Ecolebooks.com

Tunapinga na kulaani vikali visa vya ugaidi vinavyoendelea kutetemesha usalama wa wananchi. Hivi ni vitendo vya kinyama vinavovyotekelezwa na watu waliokosa ubinadamu na utu kabisa. Inaghadhabisha kuona Wakenya wasio na makosa wakiteswa na kuuawa kinyama bila huruma na watu wasio na utu. Hatuogopi wala hatuna fedheha kuamba kuwa magaidi hawa wamelaaniwa na siku zao zimehesabiwa hapa duniani. Damu ya mwananchi asiye na makosa katu watailipia. Napinga vikali pale magaidi hawa wanapohusisha vitendo hivi kuwa vita vya kidini; vita hivi si vya kidini kwani hakuna dini yoyote iliyo na imani ya kumuua kinyama binadamu asiye na makosa.

Kando na tishio la ugaidi, Wakenya pia wanakabiliwa na hatari za ujambazi, mauaji, unajisi, ubakaji na maovu mengine. Katika juhudi za kudumisha usalama, polisi wana jukumu la kutumia kila mbinu kuhakikisha kuwa haki za kikatiba za Wakenya kuhusu kulindwa kwa maisha na mali yao zimedumishwa. Lakini cha kusikitisha ni kuwa, mbinu ambazo polisi wamekuwa wakitumia hasa ile ya kufanya misako inayoishia kuwanasa mamia ya raia wasio na habari kuhusu kinachoendelea, inawaongezea Wakenya mateso. Hali hii inawaacha kwenye hatari ya kunaswa na majambazi ama polisi.

Matumizi ya mbinu hii ya misako yameishia kunasa raia wengi wasio na makosa.Wanaponaswa, hurundikwa kwenye seli usiku mzima ama siku kadha na hata kama wanaaachiliwa huwa tayari wameteseka. Huu ni ukiukaji wa haki za raia. Kadhalika, mbinu hii inaonekana kama hila ya polisi kutaka kuonyesha wanafanya kazi lakini sio mwafaka kwani wanapokuwa wakiwanasa raia mijini na mitaani, magaidi na majambazi wanaendelea na shughuli zao.

Badala ya kusaka wakora kwa kubahatisha kwenye umati, polisi wanapaswa kubuni njia ambazo zitawapa mwelekeo mwafaka zaidi kuhusu wahalifu ili waweze kuwafuatilia. Ushirikiano baina yao na majasusi uwepo. Hii itawezesha polisi kupata habari muhimu kuhusu vitisho vya uhalifu. Maafisa wa usalama pia wanaweza kupata habari muhimu kutoka kwa raia.

Maswali

(a) Ni nini maoni ya mwandishi kuhusu suala la ugaidi (alama 7,1 utiririko) (maneno 60-70)

Matayarisho:

____

____

____

____

____

____

____

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

Nakala safi

.Kwa kutumia maneno yasiyozidi 50 fupisha aya mbili za mwisho. (alama 6, 1 utiririko)

Matayarisho:

Nakala safi

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

3. SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA (ALAMA 40)

a. Tofautisha kati ya sauti /m/ na sauti /b/ . (alama 1)

b. Unda neno lenye muundo huu: Irabu+ Irabu+ Irabu (alama 1)

c. Weka kiimbo kwenye sentensi hii ili kuibua maana tatu. Musa amefariki (alama 3)

d. Weka maneno haya kwenye ngeli mwafaka. (alama 2)

i. Maiti ______

ii. Kipofu ______

e. Eleza maana ya neno mofimu. (alama 1)

f. Tunga neno lenye viambishi vifuatavyo: (alama 2)

i. Kiima nafsi ya pili umoja

ii. Hali timilifu

iii. Mtendwa

iv. Mzizi

v. Kauli ya kutendea

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

vi. Kiishio

g. Tambua aina za maneno kwenye sentensi hii. (alama 2)

Baba yangu alienda kanisani.

h. Changanua sentensi hii kwa matawi. Mtoto mdogo analia sana. (alama 3)

i. Tambua aina za vishazi kwenye sentensi hii. Utapita mtihani ukisoma kwa bidii. (alama 2)

j. Andika katika hali ya udogo wingi. Kiti cha mvulana huyu kimepotea. (alama 2)

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

ÉcoleBooks

k. Kwa kutolea mifano, onyesha matumizi **mawili** ya ritifaa. (alama2)

____

____

____

____

l. Tambua Kipozi, kitondo na ala katika sentensi. Okwero alimpikia Gitau chakula kwa sufuria. (alama 3)

____

____

____

____

m. Tambua aina mbili za virai kwenye sentensi hii. Kiatu change kiliraruka baada ya kushonwa. (alama 2)

____

____

____

____

n. Nyambua vitenzi hivi kwenye kauli zilizowekwa mabanoni. (alama 3)

i. Kimbia (tendesha) _______________________________________

ii. Choma (tendua) _______________________________________

iii. Ficha (tendama) _______________________________________

o. Unda nomino kutokana na kitenzi **Pika** . (alama 1) ______________________________________

p. Andika kinyume cha sentensi hii. Tajiri aliyebarikiwa ni huyu. (alama 1)

____

____

q. Tolea maana za misemo hii. (alama 2)

i. Vaa miwani

____

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

ii. Enda mbweu

____

r. Tunga sentensi zenye vivumishi vinavyoleta dhana hizi: (alama 3)

i. Kumiliki

____

____

ii. Bila kuchagua

____

____

iii. Kuonyesha mbali sana

s. Andika kwenye usemi wa taarifa. (alama 3)

" Unaitwa nani?" Mwalimu alimuuliza. " Naitwa Mahat. " Akajibu.

____

____

t. Tunga sentensi moja kuonyesha Kitenzi kishirikishi kipungufu. (alama 1)

____

____

4. ISIMU JAMII (ALAMA 10)

1. Jadili changamoto zozote tano zinazoikumba lugha ya Kiswahili. (alama10)

____

____

____

____

____

____

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM

Ecolebooks.com

DOWNLOAD MORE RESOURCES LIKE THIS ON ECOLEBOOKS.COM